ДОКТРИНА РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ПОДАТКОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВИ

ЛОГВИН Андрій - доктор філософі з права, докторант (Університет митної справи та фінансів (м. Дніпро)

http://orcid.org/0000-0003-4373-375X

ПРИЙМАЧЕНКО Д.В. - доктор юридичних наук, професор, проректор з наукової роботи Університету митної справи та фінансів м. Дніпро

ORCID ID 0000-0001-8504-2450

УДК 342.9:336.221.4:004

JEL Classification: K23, H26, H83, O339

DOI: https://doi.org/10.71404/EP.2026.2-2.89

У статті теоретико-правово обґрунтовано доктрину розвитку правового механізму податку на додану вартість в умовах цифрової трансформації публічного адміністрування. Визначено засади цифрово інтегрованої моделі адміністрування, систематизовано правові ризики алгоритмізованих процедур і запропоновано напрями їх мінімізації. Розроблено модель взаємодії учасників податкових правовідносин, обґрунтовано принципи функціонування механізму та визначено правові гарантії захисту прав платників податків. Окреслено перспективи вдосконалення податкового законодавства й уніфікації правозастосовної практики.

Ключові слова: алгоритмізоване ухвалення рішень, ризикоорієнтований контроль, цифрове врядування, правова визначеність, процесуальні гарантії, дискреційні повноваження, інформаційні системи, електронна взаємодія, податкові правовідносини, адміністративні процедури.

Постановка проблеми

Стрімкий розвиток цифрових технологій та їх впровадження у сфері державного управління та публічного адміністрування істотно змінює порядок реалізації податкових правовідносин, що особливо проявляється в адмініструванні податку на додану вартість (далі – ПДВ). Запровадження реєстрів, звітності, сплати, комунікації, автоматизованого моніторингу та оцінки ризиків під час реєстрації податкових накладних, функціонування інформаційно-комунікаційних систем Державної податкової служби України та використання алгоритмізованих процедур під час прийняття адміністративних рішень зумовлюють зміну юридичної природи правового механізму ПДВ. У таких умовах традиційні підходи, засновані переважно на нормативному регулюванні окремих адміністративних процедур, уже не забезпечують належної узгодженості між фіскальною ефективністю, автоматизацією управлінських процесів і гарантуванням прав платників податків.

Поглиблення цифрової трансформації актуалізує необхідність переосмислення ролі правових засобів регулювання, оскільки предметом правового впливу стають не лише права та обов'язки учасників податкових правовідносин, а й порядок функціонування інформаційних систем, критерії автоматизованого оцінювання ризиків і правила ухвалення адміністративних рішень. За відсутності комплексного нормативного врегулювання виникають ризики непрозорості алгоритмів, неоднакового застосування процедур, надмірної дискреції під час використання цифрових інструментів і звуження процесуальних гарантій платників податків.

Таким чином, є нагальною необхідність формування доктрини розвитку правового механізму ПДВ, яка забезпечувала б системне поєднання нормативних, організаційних та інформаційно-технологічних складників адміністрування. Саме такий підхід створює підґрунтя для переходу від нормативно орієнтованої моделі до цифрової інтегрованої, у межах якої фіскальна ефективність досягається не шляхом розширення контрольних повноважень, а завдяки алгоритмізації адміністративних процедур, ризикоорієнтованому управлінню, прозорості цифрових процесів і належному забезпеченню прав платників податків.

Правовий механізм податку на додану вартість у нових умовах набуває значення комплексного інструменту забезпечення узгодженості матеріальних норм, адміністративних процедур та інформаційних процесів, що визначають порядок реалізації податкового обов'язку й гарантують належний баланс між публічними інтересами держави та правами платників податків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Цифровізацію публічного управління досліджують Н. Корчак, А. Рачинський і Н. Ларіна, які розглядають її як чинник трансформації взаємодії органів влади з громадянами та суб'єктами господарювання [1]. На системній зміні управлінських підходів наголошують Я. Коваль і В. Кучеренко [2]. З ефективністю державної політики, прозорістю та підзвітністю пов'язує цифровізацію Д. Ілюшенко [3], а Ю. Сіденко, В. Сухарніков і Д. Орлов визначають напрями реформування державного управління в цифровому середовищі [4].

Адміністративно-правові аспекти цифрової трансформації висвітлює В. Медяник, який обґрунтовує розширення предмета адміністративно-правового регулювання на функціонування інформаційних систем, автоматизоване ухвалення рішень і захист інформації [5]. Цифровізацію правового регулювання окремих сфер, зокрема патентної діяльності, досліджують О. Приходько й О. Лахова [6], а особливості цифрової трансформації в умовах воєнного стану – А. Алієв [7].

Податкове адміністрування в умовах цифровізації досліджують Ю. Андросюк, який аналізує розвиток електронного оподаткування, кібербезпеки та цифрової інклюзії [8], та О. Чудак, який наголошує на необхідності нормативного уточнення цифрових механізмів адміністрування податків і зборів [9]. Електронне адміністрування ПДВ, зокрема автоматичне зупинення реєстрації ризикових податкових накладних, розглядає Д. Доброштан [10]. Стан і проблеми адміністрування ПДВ, напрями його вдосконалення, протидію податковому шахрайству й міжнародний досвід аналізують Л. Юрчишена та Ю. Людковська [11].

Алгоритмічне ухвалення адміністративних рішень досліджують зарубіжні науковці. Так, Р. Вільямс (R. Williams) обґрунтовує необхідність адаптації адміністративного права до алгоритмізованого прийняття рішень із дотриманням вимог прозорості, перевірюваності та правового захисту осіб [12]. Автоматизацію алгоритмічних рішень у межах адміністративних процедур ЄС аналізує О. Мір (O. Mir) [13].

Попри значний науковий доробок, недостатньо дослідженими залишаються зміна правової природи механізму адміністрування ПДВ, його структура та принципи функціонування, межі алгоритмічного ухвалення рішень і гарантії захисту прав платників податків. Це зумовлює потребу в комплексному теоретико-правовому обґрунтуванні доктрини розвитку адміністративно-правового механізму податкового адміністрування в умовах цифрової трансформації держави.

Метою статті є теоретико-правове обґрунтування доктрини розвитку правового механізму ПДВ в умовах цифрової трансформації податкового адміністрування шляхом визначення концептуальних засад його функціонування та напрямів подальшої модернізації.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання*:*

1) розкрити правову природу адміністративно-правового механізму адміністру-

вання ПДВ та обґрунтувати необхідність його трансформації в умовах цифровізації податкових правовідносин;

2) визначити сучасні принципи функціонування адміністративно-правового механізму адміністрування ПДВ, охарактеризувати модель взаємодії суб'єктів податкових правовідносин у цифровому середовищі та особливості її реалізації;

3) виявити основні правові ризики цифровізації адміністрування ПДВ, визначити гарантії захисту прав платників податків і окреслити перспективні напрями подальшого розвитку адміністративно-правового механізму адміністрування ПДВ.

Виклад основного матеріалу

1. Теоретичні засади авторської доктрини. Теоретичним підґрунтям авторської доктрини розвитку адміністративно-правового механізму податкового адміністрування в умовах цифрової трансформації держави є положення щодо верховенства права, законності діяльності суб'єктів владних повноважень, обов'язку сплати податків, права на судовий захист та належну адміністративну процедуру. Конституційні засади визначають загальні межі здійснення публічної влади у сфері оподаткування [14, ст. 8, 55, 67], тоді як Податковий кодекс України [15] (в сукупності з іншими нормативно-правовими актами) конкретизує порядок адміністрування ПДВ та визначає правові засади взаємодії органів контролю й платників податків, в тому числі, можливість оскарження останніми неправомірних рішень, протиправних дій та/або бездіяльності контролюючих органів. В свою чергу, процесуальні гарантії захисту прав платників забезпечуються положеннями Кодексу адміністративного судочинства України [16] та Закону України «Про адміністративну процедуру» [17]. Отже, адміністративно-правовий механізм адміністрування ПДВ доцільно розглядати як цілісну систему взаємодії матеріально-правових, процедурних та організаційних елементів, функціонування якої має забезпечувати одночасно реалізацію публічного інтересу та юридично гарантоване здійснення прав платника податків.

Водночас наявність розвиненої нормативно-правової бази не усуває потреби в подальшому науковому осмисленні адміністративно-правового механізму адміністрування ПДВ в умовах цифрової трансформації податкових правовідносин. Чинне нормативне регулювання переважно зберігає процедурний підхід, сформований для традиційної моделі адміністрування, унаслідок чого матеріальні, процесуальні та інформаційні складники залишаються недостатньо узгодженими. Недостатньо розробленими залишаються теоретико-правові засади переходу від нормативно орієнтованого до цифрово інтегрованого підходу, визначення моделі взаємодії суб'єктів податкових правовідносин, меж застосування автоматизованого ухвалення адміністративних рішень і правових гарантій захисту платників податків. Така фрагментарність ускладнює функціонування єдиного цифрового середовища, не забезпечує належної визначеності алгоритмізованих процедур і створює передумови для неоднакового застосування норм податкового законодавства. Усунення зазначених прогалин потребує формування цілісної доктрини розвитку правового механізму податку на додану вартість, що й зумовлює спрямованість представленого дослідження.

У межах авторської доктрини правовий механізм адміністрування ПДВ розглядається як комплексна система матеріальних, процедурних, організаційних та інформаційних елементів, взаємодія яких забезпечує реалізацію податкового обов'язку та публічного інтересу у сфері оподаткування. Такий підхід зумовлює необхідність узгодженого функціонування нормативного, процедурного, організаційного та інформаційного складників механізму, оскільки ефективність адміністрування визначається не лише змістом податкового обов'язку, а й організаційно-процедурним способом його реалізації.

Практичне функціонування такого механізму підтверджується сучасною моделлю електронного адміністрування ПДВ, яка охоплює електронні рахунки, перевірку операцій та механізми управління ризиками, зокрема автоматичне зупинення

реєстрації ризикових податкових накладних [10, с. 117].

Цифровізація змінює способи взаємодії органів публічної влади з громадянами й суб'єктами господарювання, форми реалізації управлінських функцій та організацію адміністративних процесів [1, с. 46]. З огляду на це, її не варто зводити до технічного оновлення інфраструктури: цифрові технології зумовлюють системну трансформацію управлінських підходів та організаційних моделей [2, с. 678]. Розвиток електронних послуг, цифрових платформ, відкритих даних та електронної ідентифікації формує передумови переходу до інтегрованого цифрового середовища адміністрування, водночас актуалізуючи вимоги щодо прозорості, підзвітності, кібербезпеки та належного нормативного забезпечення [3, с. 8; 4, с. 40].

Інтеграція цифрових ресурсів розширює предмет адміністративно-правового регулювання, оскільки поряд із традиційними процедурами охоплює функціонування інформаційних систем, автоматизоване опрацювання даних і прийняття рішень, електронну ідентифікацію, захист інформації та контроль за алгоритмічними інструментами [5, с. 228]. Отже, цифрове середовище безпосередньо впливає на порядок реалізації владних повноважень, що потребує не механічного доповнення чинного регулювання технологічними положеннями, а переосмислення способів адміністративно-правового впливу.

Для України зазначені зміни відбуваються в умовах воєнного стану, який підвищує вимоги до безперервності публічного управління, стійкості інформаційної інфраструктури та адаптивності державних інституцій [7]. У податковій сфері це посилює значення цифрових механізмів як засобу забезпечення безперервності адміністрування та стабільності публічних фінансів. Водночас, електронні сервіси й документообіг спрощують взаємодію платників з органами контролю, але окремі цифрові механізми потребують нормативного уточнення та вдосконалення [9, с. 72]. У ширшому контексті цифровізація охоплює трансформацію податкової системи, розвиток електронного оподаткування, кібербезпеки та цифрової інклюзії [8, с. 168].

Безпосереднє адміністрування ПДВ також потребує вдосконалення організаційних і процедурних механізмів, зокрема шляхом використання цифрових інструментів, протидії податковому шахрайству та врахування міжнародного досвіду [11, с. 260]. Відтак цифровізація набуває значення не як самодостатня технологічна мета, а як чинник зміни порядку реалізації адміністративних повноважень, контрольних процедур та гарантій прав платників.

Важливим проявом цієї зміни є алгоритмізація адміністративних процедур. Її необхідно відмежовувати від повної автоматизації, оскільки алгоритмізація передбачає формалізацію окремих операцій з опрацювання, класифікації та оцінювання інформації, а остаточне адміністративне рішення може залишатися за уповноваженим суб'єктом.

Використання алгоритмічних систем зумовлює вимоги щодо прозорості, перевірюваності результатів, оцінювання помилок та юридичного захисту осіб, яких стосуються відповідні рішення [12, с. 469].

У межах авторської доктрини алгоритм розглядається як функціональний елемент реалізації адміністративних повноважень у сфері адміністрування ПДВ. Автоматизований аналіз може визначати рівень ризику, здійснювати відбір операцій для подальшого контролю та будувати інформаційну основу адміністративного реагування. При цьому, ризикова ознака не є встановленням податкового правопорушення, а лише підставою для подальшої юридичної оцінки. Відповідно, правове регулювання має охоплювати не тільки остаточне адміністративне рішення, а й критерії функціонування алгоритмів, порядок використання інформації, межі автоматизованого впливу та можливість перевірки його результатів.

Порівняльний аспект цієї моделі становить доктрина адміністративного права Європейського Союзу (ЄС). О. Мір (O. Mir) розглядає алгоритмічне та автоматизоване прийняття рішень крізь призму адміністративної процедури ЄС, наголошуючи на необхідності адаптації процедурних механіз-

мів і забезпечення гарантій прав осіб, яких стосуються автоматизовані адміністративні дії [13, с. 54]. Отже, український підхід до алгоритмізації адміністрування ПДВ може бути зіставлений із європейським за критерієм співвідношення автоматизації адміністративних дій та процедурних гарантій їх адресатів.

Зазначене співвідношення обґрунтовує одну з основних закономірностей авторської доктрини: розширення алгоритмічних можливостей податкового адміністрування має супроводжуватися пропорційним посиленням правових гарантій платників податків. До таких гарантій належать визначеність меж алгоритмічного впливу, можливість перевірки автоматизованого результату, відповідальність уповноваженого суб'єкта за адміністративне рішення та доступ до процедур його оскарження. Отже, людський контроль є необхідною правовою умовою легітимності цифрового адміністрування.

Подальший розвиток цифрового адміністрування пов'язаний із переходом до ризикоорієнтованого та превентивного підходу. Використання цифрових інформаційних ресурсів дає змогу диференційовано оцінювати податкові ризики, спрямовувати контрольні заходи на операції з відповідними ризиковими ознаками та своєчасно реагувати на ризикові тенденції. У такій моделі контроль орієнтується не лише на виявлення вже вчинених порушень, а й на їх попередження.

Таким чином, авторська доктрина ґрунтується на розумінні адміністративно-правового механізму адміністрування ПДВ як відкритої, динамічної та цифрово адаптивної системи, у якій цифровізація змінює характер адміністративно-правових відносин, алгоритмізація трансформує процедури, автоматизація переосмислює роль посадової особи, а інформаційно-аналітичні технології забезпечують перехід до ризикоорієнтованого та превентивного адміністрування. Водночас, така трансформація має здійснюватися в межах належної адміністративної процедури із забезпеченням ефективного захисту прав платників податків.

Отже, запропонований доктринальний підхід відображає не окремий напрям технічної модернізації, а цілісну логіку розвитку адміністративно-правового механізму, у якій цифровізація, автоматизація, інтеграція інформаційних систем, алгоритмічний аналіз, ризикоорієнтований контроль і превентивне адміністрування утворюють взаємопов'язану правову конструкцію. Саме вона формує теоретичне підґрунтя для подальшого визначення закономірностей і етапів розвитку адміністративно-правового механізму, а також розроблення його цифрово інтегрованої моделі.

2. Принципи доктрини. Цифрова трансформація податкового адміністрування зумовлює необхідність перегляду традиційних підходів до функціонування правового механізму податку на додану вартість. Авторська доктрина виходить із того, що цифровізація змінює не лише технічні способи адміністрування ПДВ, а й принципи організації та правового забезпечення відповідних адміністративних процедур. У зв'язку з цим формування цифрово інтегрованої моделі потребує закріплення нових принципів, які забезпечують поєднання автоматизації, інформаційної інтеграції, ризикоорієнтованого контролю та належних правових гарантій платників податків. Зміст таких принципів та їх значення для розвитку правового механізму ПДВ узагальнено в табл. 1.

Як бачимо з табл. 1, запропоновані принципи відображають докорінну зміну підходу до правового регулювання ПДВ у цифровому середовищі. Об'єктом нормативного впливу стають не лише окремі адміністративні процедури, а й умови функціонування цифрових інструментів публічного адміністрування, зокрема порядок автоматизованого опрацювання даних, прийняття рішень та інтеграції інформаційних ресурсів.

Такий напрям трансформації пов'язується з необхідністю адміністративно-правового врегулювання автоматизованих рішень, обміну даними між державними реєстрами та контролю за функціонуванням алгоритмів [5, с. 228].

Таблиця 1

Нові принципи функціонування правового механізму податку на додану вартість в умовах цифрової трансформації

Принцип	Зміст	Прояв	Значення	Ризики	Напрям закріплення
Цифрова нейтральність	Забезпечення рівності прав та обов'язків платників незалежно від форми цифрової взаємодії	Єдині вимоги до електронного документообігу, реєстрації податкових накладних та подання звітності	Гарантує недискримінаційний доступ до цифрового адміністрування ПДВ	Не однаковий рівень цифрової доступності та технічного забезпечення	Закріплення принципу в Податковому кодексі України та нормативних актах щодо цифрового адміністрування
Автоматизована правова визначеність	Забезпечення передбачуваності результатів автоматизованих процедур адміністрування	Автоматичне прийняття рішень за чітко визначеними критеріями	Підвищує правову визначеність та довіру до цифрових сервісів	Непрозорість алгоритмів прийняття рішень	Законодавче визначення вимог до алгоритмів і порядку їх застосування
Пропорційність	Відповідність контрольних заходів ступеню податкового ризику	Диференційоване застосування моніторингу та блокування ризикових операцій	Забезпечує баланс між фіскальними інтересами держави та правами платників	Надмірне втручання в господарську діяльність	Встановлення законодавчих меж застосування автоматизованих обмежень
Сервісність	Орієнтація податкового адміністрування на інформаційну підтримку платника	Використання електронного кабінету, консультацій та цифрових сервісів	Сприяє добровільному виконанню податкових обов'язків	Формальний характер електронних сервісів	Розвиток стандартів якості електронних послуг та сервісного супроводу
Ризикоорієнтованість	Зосередження контролю на операціях із високою ймовірністю порушень	Автоматизований відбір ризикових операцій для перевірки	Оптимізує використання ресурсів контролюючих органів	Помилкова ідентифікація сумлінних платників як ризикових	Законодавче визначення критеріїв ризиковості та механізму їх оскарження
Прозорість алгоритмів	Відкритість критеріїв функціонування автоматизованих інформаційних систем	Надання платнику інформації про підстави прийняття автоматизованого рішення	Підвищує довіру до цифрового адміністрування та забезпечує контроль за діяльністю контролюючих органів	Використання непрозорих алгоритмів та неможливість перевірки їх обґрунтованості	Закріплення обов'язку мотивування автоматизованих рішень і права на доступ до інформації
Презумпція добросовісності платника	Визнання платника таким, що діє правомірно, до встановлення порушення	Мінімізація необґрунтованих обмежень під час автоматизованого моніторингу	Посилює гарантії реалізації прав платників податків	Перекладання обов'язку доведення правомірності дій на платника	Закріплення принципу в процедурах моніторингу та податкового контролю

Принцип	Зміст	Прояв	Значення	Ризики	Напрям закріплення
Належне цифрове врядування	Забезпечення відповідальності держави за функціонування цифрових систем адміністрування	Контроль якості інформаційних систем, кібербезпеки та захисту даних	Підвищує ефективність і надійність цифрового адміністрування	Відсутність визначеного суб'єкта відповідальності за помилки цифрових систем	Законодавче визначення відповідальності адміністраторів державних інформаційних систем
Процедурна справедливість	Забезпечення права платника на участь у процедурі прийняття рішення	Подання пояснень та документів через електронні сервіси до прийняття рішення	Гарантує дотримання принципів належної правової процедури	Прийняття рішень без можливості надати пояснення	Закріплення електронної процедури подання пояснень і заперечень та їх обов'язкового розгляду
Ефективний захист прав	Забезпечення реального адміністративного та судового оскарження цифрових рішень	Електронне подання скарг і відстеження їх розгляду	Гарантує відновлення порушених прав платників	Формальний характер процедур оскарження	Удосконалення механізму адміністративного та судового оскарження цифрових рішень

Джерело: розроблено автором

У цьому контексті ефективність адміністрування визначається не лише ступенем нормативної деталізації окремих процедур, а й належною правовою організацією цифрових процесів, у межах яких реалізуються владні повноваження. Отже, цифрова трансформація зумовлює розширення предмета правового регулювання: поряд із процедурними правилами дедалі більшого значення набувають вимоги до функціонування інформаційних систем, автоматизованого опрацювання даних та алгоритмічних механізмів прийняття адміністративних рішень.

Автоматизована обробка податкової інформації створює можливість прогнозування ризиків і концентрації контрольної уваги на операціях, які характеризуються відповідними ризиковими ознаками [10, с. 117–118]. Такий підхід дає змогу диференціювати інтенсивність контрольного впливу залежно від установленого рівня ризику та водночас зменшувати необґрунтоване адміністративне навантаження на платників, щодо операцій яких відсутні відповідні ризикові характеристики.

Унаслідок цього змінюється критерій результативності податкового адміністрування: його ефективність доцільно пов'язувати не лише з виявленням уже вчинених порушень, а й зі здатністю цифрових інструментів своєчасно ідентифікувати ризикові операції та створювати передумови для запобігання негативним фіскальним наслідкам. Отже, превентивність набуває значення не окремого технічного способу здійснення контролю, а нового принципу функціонування правового механізму ПДВ, за якого контрольний вплив орієнтується на попередження ризику порушення податкового законодавства, а не виключно на його подальшу фіксацію.

Закономірним наслідком алгоритмізації управлінських процедур є скорочення дискреційних повноважень посадових осіб. У таких умовах правомірність адміністративного рішення залежить не лише від відповідності законодавству, а й від прозорості критеріїв, покладених в основу автоматизованого аналізу. Відкритість алгоритмів, можливість перевірки логіки їх застосу-

вання та наявність ефективних процедур оскарження набувають значення самостійних юридичних гарантій, оскільки забезпечують контроль не тільки за діями посадових осіб, а й за функціонуванням цифрових систем.

Окремої уваги заслуговує співвідношення фіскальної ефективності та гарантій прав платників.

Переважання принципів сервісності (зручність, доступність, швидкість, повага), процедурної справедливості, презумпції добросовісності та належного цифрового врядування свідчить, що досягнення бюджетних цілей більше не пов'язується з розширенням контрольного впливу [13, с. 470]. Пріоритетного значення набуває створення передбачуваного цифрового середовища, у якому належне виконання податкового обов'язку забезпечується завдяки прозорим процедурам, своєчасному інформуванню та ефективному захисту прав.

Отже, виявлені закономірності підтверджують, що цифровізація не є самостійним напрямом модернізації механізму ПДВ, а становить інструмент його структурної перебудови. Саме взаємозалежність принципів цифрової нейтральності, ризикоорієнтованості, прозорості алгоритмів і належного цифрового врядування формує нову доктрину правового регулювання, у межах якої нормативні приписи поширюються не лише на поведінку учасників податкових правовідносин, а й на правила функціонування цифрових інформаційних систем. Такий підхід забезпечує перехід від нормативно орієнтованої моделі до цифрово інтегрованої, у якій фіскальна ефективність досягається завдяки автоматизації процедур, а рівень захисту прав платників визначається прозорістю алгоритмів, передбачуваністю адміністративних рішень та можливістю їх ефективного судового й адміністративного перегляду.

3. Закономірності розвитку. Розвиток адміністративно-правового механізму податкового адміністрування в умовах цифрової трансформації держави характеризується системною зміною способів організації інформаційних, процедурних і контрольних процесів. У цьому контексті впровадження цифрових технологій не обмежується переведенням окремих адміністративних операцій в електронну форму, а зумовлює перебудову взаємозв'язків між інформаційними ресурсами, суб'єктами владних повноважень, алгоритмічними інструментами та процедурними гарантіями платника податків. Така трансформація має певну внутрішню послідовність, що дає підстави виокремити п'ять взаємопов'язаних закономірностей розвитку.

Перша закономірність – цифрова інтеграція. Її зміст полягає в переході від використання окремих електронних сервісів до формування інтегрованого інформаційного середовища податкового адміністрування. На початкових етапах цифрової трансформації електронні технології переважно відтворюють окремі традиційні адміністративні процедури в цифровій формі. Проте накопичення значних масивів податкової інформації та розширення можливостей її автоматизованого обміну зумовлюють необхідність функціонального поєднання інформаційних ресурсів.

Принципове значення цього переходу полягає в зміні функціонального статусу даних. Інформація перестає використовуватися лише для забезпечення окремої адміністративної операції та перетворюється на основу для взаємопов'язаного виконання облікових, сервісних, аналітичних і контрольних функцій. Окремі цифрові рішення поступово формують єдину інформаційну інфраструктуру, у межах якої дані, отримані на одному етапі адміністрування, можуть використовуватися на наступних етапах без повторного витребування аналогічної інформації. Відповідно, цифрову інтеграцію доцільно визначати як закономірний перехід від функціонально відокремлених електронних сервісів до взаємопов'язаного інформаційного середовища, що забезпечує комплексну реалізацію адміністративних функцій у податковій сфері.

Друга закономірність – алгоритмізація. Формування інтегрованого інформаційного середовища закономірно супроводжується збільшенням обсягу даних, що підлягають оперативному опрацюванню. За таких умов ручне виконання значної частини стандартизованих операцій поступово

втрачає ефективність, що створює передумови для розширення алгоритмічних способів класифікації, зіставлення, ранжування та оцінювання інформації.

Алгоритмізація при цьому не означає повного усунення посадової особи з адміністративної процедури. Її основним результатом є зміна функціонального розподілу між автоматизованою системою та людиною. Повторювані й формалізовані операції можуть виконуватися цифровими засобами, а юридично значущі рішення, особливо ті, що здатні зумовлювати несприятливі наслідки для платника, потребують належного людського контролю. У такій моделі алгоритм забезпечує технічне опрацювання інформації, але не набуває самостійного статусу суб'єкта владних повноважень. З огляду на це, закономірність алгоритмізації полягає в поступовому переданні автоматизованим системам дедалі більшого обсягу формалізованих адміністративних операцій відповідно до зростання інформаційного навантаження за умови збереження людського контролю щодо юридично значущих рішень. Саме така конструкція дозволяє поєднати технологічну ефективність із вимогами адміністративно-правової відповідальності.

Розширення алгоритмічних процедур, відповідно, змінює характер адміністративної дискреції, що зумовлює третю закономірність – компенсацію дискреції. Стандартизація окремих операцій звужує простір для індивідуального рішення посадової особи, але не усуває дискреційного складника її діяльності. Він частково переміщується на етап формування правил, критеріїв і параметрів, за якими функціонує відповідний алгоритм. Визначення порогових значень, критеріїв ризику, способів класифікації та порядку реагування на встановлені відхилення також містить елемент владного вибору.

У таких умовах традиційні механізми контролю за дискрецією потребують адаптації до цифрового середовища. Недостатньо перевіряти лише остаточне рішення; необхідним стає контроль за критеріями, процедурою та логікою його формування. Саме тому з підвищенням рівня автоматизації зростає значення прозорості критеріїв, можливості перевірки отриманого результату, визначення відповідального суб'єкта, мотивування рішення та людського перегляду у випадках виникнення юридично значущих наслідків. Компенсація дискреції полягає в тому, що алгоритмізація окремих операцій має супроводжуватися посиленням вимог до прозорості, обґрунтованості, контрольованості та вмотивованості процедур, у межах яких формується владне рішення. Зазначене запобігає перенесенню потенційних помилок із площини індивідуального рішення до технологічно опосередкованої процедури.

Четверта закономірність – превентивність. Інтеграція інформаційних ресурсів та застосування алгоритмічної аналітики створюють можливість виявляти не лише вже встановлені порушення, а й ознаки потенційних відхилень. Унаслідок цього змінюється часовий характер контрольної діяльності: реагування поступово переміщується з етапу встановлення наслідків порушення до етапу прогнозування та раннього виявлення ризиків.

Такий перехід означає зміну функціональної орієнтації податкового контролю. Якщо ретроспективна модель переважно спрямована на встановлення факту невиконання податкового обов'язку, то превентивна модель орієнтується на виявлення обставин, які можуть свідчити про підвищену ймовірність такого порушення. Це дозволяє диференціювати контрольне навантаження залежно від рівня ризику та спрямовувати адміністративні ресурси передусім на сфери, де ймовірність порушень є вищою.

Водночас, ризиковий показник не може ототожнюватися з доведеним правопорушенням. Алгоритмічна оцінка лише формує підставу для подальшої перевірки або застосування передбаченої законом процедури, але не замінює встановлення юридично значущих фактів. Саме це розмежування забезпечує поєднання превентивного характеру контролю з принципами законності, правової визначеності та пропорційності.

Отже, превентивність передбачає переміщення центру ваги податкового контр-

олю від ретроспективного встановлення порушень до прогнозування, раннього виявлення та попередження ризиків, без ототожнення ризикової оцінки з установленим фактом правопорушення.

П'ята закономірність – правова компенсація цифровізації. Розширення можливостей держави щодо збирання, інтеграції та автоматизованого аналізу інформації збільшує потенційний масштаб адміністративного впливу на платника податків. Відповідно, цифрова трансформація потребує не лише технічного та організаційного забезпечення, а й адекватного розвитку правових механізмів захисту особи.

Особливого значення набуває співвідношення технологічної ефективності та процедурних гарантій. Автоматизоване опрацювання значних масивів даних здатне прискорювати адміністративні процедури, однак одночасно підвищує ризик помилкової класифікації, некоректної оцінки або автоматичного поширення помилкової інформації на подальші рішення. За таких обставин швидкість і масштаб цифрового адміністрування не можуть розглядатися самодостатніми показниками його якості.

Розширення автоматизованого державного втручання має супроводжуватися посиленням процедурних можливостей платника: отриманням інформації про підстави прийнятого рішення, можливістю подати пояснення та докази, перевірити результати автоматизованого опрацювання, вимагати людського перегляду та оскаржити рішення у встановленому порядку. Таким чином, процедурні гарантії набувають функції внутрішнього коректора цифрового адміністрування.

У цьому контексті закономірність правової компенсації цифровізації полягає в необхідності пропорційного посилення процедурних гарантій платника податків відповідно до розширення автоматизованого та інформаційно-насиченого державного втручання. Йдеться не про протиставлення правових гарантій технологічній модернізації, а про їх інтеграцію до самої конструкції цифрового адміністрування.

Виокремленні закономірності формують взаємопов'язану систему. Цифрова інтеграція створює інформаційну основу для алгоритмізації; алгоритмізація змінює структуру адміністративної дискреції та зумовлює потребу в механізмах її компенсації; накопичення й аналітичне опрацювання даних забезпечують перехід до превентивного контролю; розширення цифрових можливостей держави потребує посилення процедурних гарантій платника. Отже, кожна наступна закономірність є не ізольованою характеристикою, а логічним продовженням попередньої.

Наведені положення дають підстави визначити цифрову трансформацію адміністративно-правового механізму податкового адміністрування як процес одночасної зміни інформаційної архітектури, способів виконання адміністративних функцій, характеру контрольної діяльності та механізмів правового захисту. Критерієм його розвитку не може бути лише масштаб автоматизації. Визначальним є забезпечення відповідності технологічних можливостей держави юридичним межам їх використання. Такий підхід передбачає поєднання підвищення інформаційної та адміністративної спроможності держави з належним рівнем прозорості, контрольованості та процедурної захищеності платника податків.

4. Етапи розвитку. Авторська доктрина передбачає поетапний розвиток адміністративно-правового механізму податкового адміністрування, за якого кожний наступний етап спирається на технологічні й правові передумови, сформовані на попередньому. Вихідною стадією є цифровізація (діджиталізація) податкових процедур, яка забезпечує перенесення основних форм взаємодії між державою та платником у електронне (цифрове) середовище й створює інформаційну основу для подальшої трансформації механізму адміністрування.

Наступним етапом стає інтеграція інформаційних ресурсів та автоматизація формалізованих процедур. Її сутність полягає в переході від окремих електронних сервісів до єдиного інформаційного середовища, у межах якого дані можуть використовуватися різними адміністративними процесами без повторного введення та дублювання інформації.

Подальший розвиток пов'язаний із формуванням аналітичної моделі адміністрування. На цьому етапі накопичені дані вже не лише зберігаються чи обробляються, а використовуються для оцінювання податкових ризиків, визначення пріоритетів контрольної діяльності та обґрунтування диференційованого адміністративного реагування.

Черговий етап характеризується інтелектуалізацією аналітичних процесів. Використання технологій штучного інтелекту та машинного аналізу розширює можливості прогнозування, виявлення складних інформаційних взаємозв'язків і своєчасної ідентифікації потенційних ризиків. Як наслідок, створюються передумови для переходу до превентивної моделі адміністрування, за якої держава реагує не лише на вже виявлені порушення, а й на обґрунтовану ймовірність їх виникнення.

Завершальним етапом є формування адаптивної цифрової моделі податкового адміністрування, у якій технологічні можливості узгоджуються з вимогами адміністративного права. Така модель передбачає безперервне вдосконалення алгоритмів, своєчасне оновлення правового регулювання відповідно до технологічних змін, посилення людського контролю за юридично значущими рішеннями та розвиток сервісної взаємодії з платниками податків.

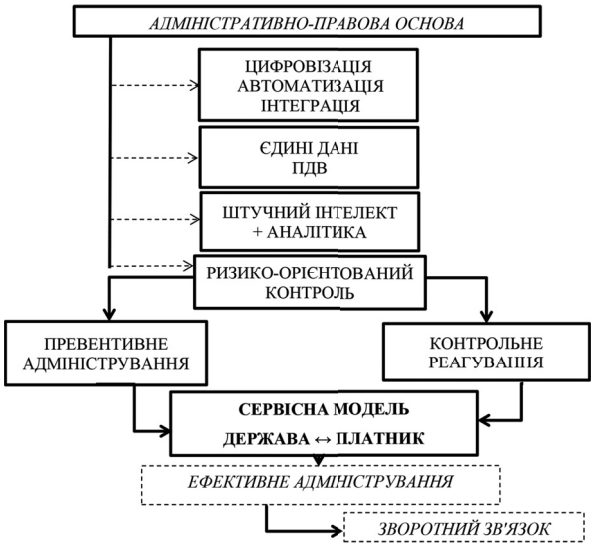

Рис. 1. Цифрово інтегрована модель розвитку правового механізму податку на додану вартість

Джерело: розроблено автором

Отже, запропонована етапність відображає послідовний перехід від електронного виконання окремих адміністративних процедур до інтегрованого, аналітичного й адаптивного механізму податкового адміністрування. Її особливість полягає в тому, що кожний наступний етап не замінює попередній, а розвиває його функціональні можливості, одночасно зумовлюючи подальше вдосконалення адміністративно-правового регулювання.

5. Авторська модель. Системна трансформація правового механізму ПДВ потребує формування цілісної концепції, яка поєднувала б цифрові технології, правові засади адміністрування та гарантії реалізації прав платників податків. Такий підхід дає змогу розглядати цифровізацію не як сукупність окремих технологічних рішень, а як комплексний напрям модернізації податкового адміністрування, що змінює характер взаємодії між державою та учасниками податкових правовідносин (контролюючими органами, платниками податків та іншими суб'єктами). Концептуалізація зазначених взаємозв'язків створює підґрунтя для обґрунтування цифрово інтегрованої моделі розвитку правового механізму ПДВ, представленої на рисунку 1.

Як показано на рис. 1, запропонована авторська доктрина розвитку адміністративно-правового механізму адміністрування ПДВ відображає перехід від фрагментарного й переважно реактивного адміністрування до цифрово інтегрованої системи, у якій правове регулювання поєднується з цифровізацією, автоматизацією, інтеграцією інформаційних систем, використанням штучного інтелекту, ризикоорієнтованим контролем, превентивним адмініструванням і сервісною взаємодією держави та платника податків. За такого підходу цифрова трансформація розглядається не як окремий технічний напрям удосконалення податкового адміністрування, а як засіб комплексної зміни способів реалізації адміністративно-правових норм.

Концептуальною основою запропонованої моделі є положення про те, що ефектив-

ність адміністрування ПДВ безпосередньо залежить від якості формування, інтеграції та використання податкової інформації. Саме тому цифровізація, автоматизація й інтеграція інформаційних систем розглядаються як взаємопов'язані складники єдиного інформаційного середовища адміністрування ПДВ. Це забезпечує безперервне накопичення, оновлення та обмін інформацією про платників податків, податкову звітність і господарські операції, створюючи підґрунтя для її подальшого аналітичного опрацювання.

Наступним елементом моделі є інтелектуалізація адміністрування ПДВ шляхом використання технологій штучного інтелекту та сучасних аналітичних інструментів. Їх застосування дає змогу обробляти значні масиви податкової інформації, виявляти приховані закономірності та аномалії, встановлювати взаємозв'язки між даними й прогнозувати потенційні податкові ризики. Водночас цифрові технології не підміняють адміністративно-правове рішення, а забезпечують його інформаційне та аналітичне обґрунтування.

Важливе місце в авторській доктрині посідає ризикоорієнтований підхід, відповідно до якого інтенсивність державного втручання має визначатися рівнем установленого податкового ризику. За низького рівня ризику пріоритет надається автоматизованому адмініструванню та мінімізації контрольного навантаження, за підвищеного – превентивній взаємодії з платником, а за високого – застосуванню передбачених законом контрольних процедур. Це дає змогу підвищити адресність і обґрунтованість контрольних заходів без їх необґрунтованого розширення.

Логічним продовженням такого підходу є превентивний характер адміністрування. Його сутність полягає у виявленні потенційних ризиків ще до їх перетворення у фактичні порушення податкового законодавства. У таких умовах адміністративне реагування охоплює інформування платника, надсилання цифрових повідомлень, консультаційну підтримку та створення можливостей для добровільного усунення виявлених невідповідностей. Це зміщує акцент із реагування на вже вчинені порушення до їх запобігання.

Невіддільним складником запропонованої моделі є сервісна взаємодія держави й платника податків. Цифрові інструменти використовуються не лише для здійснення контролю, а й для забезпечення доступності адміністративних послуг, оперативного обміну інформацією, належного інформування платників та реалізації їхніх процесуальних прав. Відповідно, платник розглядається не лише як об'єкт державного контролю, а як повноправний учасник цифрової системи адміністрування, взаємодія з яким ґрунтується на принципах передбачуваності, доступності та правової визначеності.

Запропонована цифрово інтегрована модель забезпечує функціональний зв'язок між правовою основою адміністрування, інформаційними ресурсами, їх автоматизованим та інтелектуальним опрацюванням, оцінюванням ризиків і вибором способів адміністративного реагування. У її структурі цифровізація, автоматизація та інтеграція інформаційних систем формують інформаційне середовище; технології штучного інтелекту забезпечують аналітичне опрацювання даних; ризикоорієнтований контроль визначає рівень потенційного ризику; превентивне адміністрування й контрольні процедури забезпечують диференційоване реагування, а сервісна взаємодія визначає характер відносин між державою і платником податків.

Принципово важливим елементом моделі є запровадження механізму зворотного зв'язку. Результати адміністративного реагування, нові податкові дані та зміни в поведінці платників мають використовуватися для подальшого вдосконалення цифрових інструментів, аналітичних моделей і критеріїв оцінювання ризиків. Завдяки цьому формується циклічна модель адміністрування, у якій кожний наступний етап розвитку спирається на результати попереднього.

Отже, запропонована авторська доктрина передбачає комплексну трансформацію адміністративно-правового механізму адміністрування ПДВ: від реактивного до пре-

вентивного адміністрування, від фрагментарного до інтегрованого використання інформації, від ручного до автоматизованого опрацювання даних, від універсального до ризикоорієнтованого контролю та від переважно владно-контрольної до сервісної взаємодії держави й платника податків. Сукупність цих положень формує цифрово інтегровану модель адміністрування, спрямовану на підвищення його ефективності за одночасного забезпечення належного рівня правового захисту платників податків.

6. Перспективи реалізації. Перспективи реалізації запропонованої авторської доктрини пов'язані з подальшим нормативним закріпленням цифрових процедур адміністрування ПДВ, інтеграцією державних інформаційних систем та розширенням можливостей автоматизованого опрацювання податкових даних. Подальший розвиток моделі передбачає поетапне впровадження технологій штучного інтелекту для виявлення та прогнозування податкових ризиків за умови збереження належного правового контролю за їх використанням.

Одним з основних напрямів розвитку є вдосконалення превентивного та ризикоорієнтованого адміністрування, за якого інтенсивність державного втручання визначається рівнем установленого податкового ризику. Водночас важливого значення набуває розширення сервісної взаємодії між державою й платником податків шляхом використання цифрових повідомлень, консультаційної підтримки та автоматизованого надання адміністративних послуг.

Реалізація запропонованої моделі потребує належного нормативного забезпечення прав платників податків, захисту податкової інформації, прозорості алгоритмічних процедур і можливості ефективного оскарження автоматизованих рішень. Отже, перспективним напрямом розвитку адміністративно-правового механізму адміністрування ПДВ є формування цифрово інтегрованої системи, у якій технологічна ефективність поєднується з ризикоорієнтованим контролем, превентивним адмініструванням та належним правовим забезпеченням.

Висновки

У результаті дослідження обґрунтовано теоретико-правові засади розвитку адміністративно-правового механізму податку на додану вартість в умовах цифрової трансформації податкового адміністрування та визначено концептуальні напрями його подальшої модернізації. Встановлено, що цифровізація змінює не лише інструменти реалізації податкової політики, а й правову природу самого механізму адміністрування ПДВ, який набуває ознак цифрово інтегрованої системи.

Сучасний механізм адміністрування ПДВ є цифрово інтегрованою системою матеріально-правових, процесуальних, організаційних та інформаційно-технологічних засобів, за допомогою яких держава забезпечує справляння ПДВ, податковий контроль і реалізацію прав та обов'язків учасників податкових правовідносин. Цифровізація змінює його характер, переводячи від переважно процедурно-адміністративної до ризик-орієнтованої, автоматизованої та інформаційно інтегрованої моделі. Доктрина розвитку правового механізму ПДВ полягає в переході від нормативно орієнтованої моделі податкового регулювання до цифрово інтегрованої моделі, що забезпечує одночасне досягнення фіскальної ефективності, високого рівня автоматизації адміністративних процедур та гарантування прав платників податків.

Подальший розвиток цього механізму має передбачати перехід від фрагментарного регулювання окремих процедур до системної моделі, у якій цифрові інструменти застосовуються в межах чітко визначених правових процедур і законодавчих гарантій.

Визначено, що функціонування адміністративно-правового механізму адміністрування ПДВ у цифровому середовищі має ґрунтуватися на принципах законності, правової визначеності, прозорості, пропорційності, ризик-орієнтованості, технологічної нейтральності, рівності платників податків, захисту податкової інформації та персональних даних. Важливим є забезпечення права платника на отримання мотивованого рішення та його оскарження. Цифрові технології мають розглядатися як

засіб підвищення ефективності адміністрування ПДВ, а не як самоціль, і застосовуватися з дотриманням прав та законних інтересів платників податків.

Встановлено закономірності трансформації взаємодії суб'єктів податкових правовідносин, які визначають перехід від традиційної вертикальної моделі взаємодії «орган контролю – платник податків» до цифрової моделі, заснованої на електронному обміні юридично значущою інформацією, інтеграції інформаційних ресурсів та автоматизованому опрацюванні податкових даних. Податковий контроль зміщується від реагування на вже вчинені порушення до превентивного виявлення та оцінювання податкових ризиків. Автоматизація не усуває владних повноважень органів контролю, а змінює способи їх реалізації, що потребує чіткого визначення законом меж використання алгоритмічних інструментів і відповідальності за результати їх застосування.

Основними правовими ризиками цифровізації адміністрування ПДВ є можливість помилкової ідентифікації операцій як ризикових, непрозорість критеріїв оцінювання, недостатня поінформованість платника про підстави прийнятого рішення та ускладнення його оскарження. Окремого правового врегулювання потребують конфіденційність, цілісність і безпека податкових даних, а також відповідальність за помилки автоматизованих інформаційних систем. Мінімізація цих ризиків передбачає нормативне закріплення права платника отримувати інформацію про правові та фактичні підстави рішення, вимагати його перегляду уповноваженою посадовою особою та користуватися ефективними механізмами адміністративного і судового захисту.

Обґрунтовано поетапну модель модернізації адміністративно-правового механізму адміністрування ПДВ. Нормативний етап передбачає визначення правового статусу автоматизованих процедур, критеріїв оцінювання ризиків і меж алгоритмічного прийняття рішень. Організаційно-технологічний етап спрямований на інтеграцію інформаційних ресурсів, підвищення якості даних та автоматизацію типових процедур. Аналітично-ризик-орієнтований етап пов'язаний із розвитком превентивного виявлення податкових ризиків на основі аналізу даних. Правозахисний етап має забезпечити контроль за цифровими процедурами, людський перегляд автоматизованих рішень і належний захист прав платників податків.

Перспективна модель адміністративно-правового механізму адміністрування ПДВ має поєднувати цифровізацію, ризик-орієнтований контроль, інтеграцію інформаційних ресурсів і належний правовий захист платників податків. Її ефективність має визначатися не рівнем технологічної автоматизації, а здатністю забезпечувати законне, прозоре, пропорційне та обґрунтоване адміністрування ПДВ і водночас дієвий контроль за діяльністю контролюючих органів.

Подальші дослідження доцільно зосередити на нормативних засадах застосування алгоритмів штучного інтелекту в податковому адмініструванні, визначенні правового статусу та юридичної сили автоматизованих адміністративних рішень, механізмах відповідальності за результати їх прийняття, а також гармонізації законодавства України з європейськими стандартами цифрового врядування, захисту даних і забезпечення процесуальних прав платників податків.

Література

1. Корчак Н., Рачинський А., Ларіна Н. Цифрова трансформація та електронне врядування: наукові підходи дослідження в сфері публічного управління та адміністрування. *Аспекти публічного управління*. 2023. Т. 11, № 3. С. 43–49. DOI: https://doi.org/10.15421/152334.

2. Коваль Я., Кучеренко В. Діджиталізація публічного управління як чинник цифрової трансформації України. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2025. Т. 340, № 2. С. 677–681. DOI: https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-340-107.

3. Ілюшенко Д. Цифровізація публічного управління як чинник підвищення

ефективності державної політики в Україні. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2025. № 3 (79). С. 5–9. DOI: https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-3(79)-1.

4. Сіденко Ю., Сухарніков В., Орлов Д. Напрями цифровізації та реформування механізмів державного управління та адміністрування України. *Аспекти публічного управління*. 2025. Т. 13, № 3. С. 39–45. DOI: https://doi.org/10.15421/152528.

5. Медяник В. А. Цифровізація публічного управління в соціальній сфері: адміністративно-правовий вектор трансформації в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Т. 1, № 4. С. 226–231. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.1.37.

6. Приходько О. М., Лахова О. В. Вплив цифровізації державного управління на адміністративно-правове регулювання патентної діяльності в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*. 2026. Т. 3, № 92. С. 235–240. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.3.31.

7. Алієв А. Вплив воєнного стану на процеси цифровізації в публічному управлінні України. *Публічне адміністрування та національна безпека*. 2025. № 1. DOI: https://doi.org/10.25313/2617-572x-2025-1-10661.

8. Андросюк Ю. Трансформація податкової системи України в умовах цифровізації. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2025. № 24. С. 167–175. DOI: https://doi.org/10.32782/2708-0366/2025.24.17.

9. Чудак О. Вплив цифровізації на адміністрування податків і зборів в Україні. *Право та інновації*. 2022. № 2 (38). С. 71–77. DOI: https://doi.org/10.37772/2518-1718-2022-2(38)-9.

10. Доброштан Д. До проблеми адміністрування податку на додану вартість. *Право та інноваційне суспільство*. 2024. № 2 (23). С. 116–122. DOI: https://doi.org/10.37772/2309-9275-2024-2(23)-11.

11. Юрчишена Л. В., Людковська Ю. Ю. Адміністрування ПДВ в Україні: сучасний стан, виклики та напрями вдосконалення. *Економіка і організація управління*. 2025. № 4 (60). С. 258–269. DOI: https://doi.org/10.31558/2307-2318.2025.4.24.

12. Williams R. Rethinking Administrative Law for Algorithmic Decision Making. *Oxford Journal of Legal Studies*. 2022. Vol. 42, № 2. P. 468–494. DOI: https://doi.org/10.1093/ojls/gqab032.

13. Mir O. Algorithms, Automation, and Administrative Procedure at EU Level. In: *Governance of Automated Decision-Making and EU Law*. Oxford : Oxford University Press, 2024. P. 52–77. DOI: https://doi.org/10.1093/9780198919575.003.0003.

14. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 15.07.2026).

15. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 15.07.2026).

16. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text (дата звернення: 15.07.2026).

17. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text (дата звернення: 15.07.2026).

References

1. Korchak, N., Rachynskyi, A., & Larina, N. (2023). Digital transformation and e-governance: Research approaches in public management and administration. *Aspects of Public Administration*, 11(3), 43–49. DOI: https://doi.org/10.15421/152334 [in Ukrainian].

2. Koval, Ya., & Kucherenko, V. (2025). Digitalization of public administration as a factor in Ukraine's digital transformation. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 340(2), 677–681. DOI: https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-340-107 [in Ukrainian].

3. Iliushenko, D. (2025). Digitalization of public administration as a factor in improving

the effectiveness of public policy in Ukraine. *Scientific Works of the Interregional Academy of Personnel Management. Political Science and Public Administration*, 3(79), 5–9. DOI: https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-3(79)-1 [in Ukrainian].

4. Sidenko, Yu., Sukharnikov, V., & Orlov, D. (2025). Directions of digitalization and reform of public governance and administration mechanisms in Ukraine. *Aspects of Public Administration*, 13(3), 39–45. DOI: https://doi.org/10.15421/152528 [in Ukrainian].

5. Medianyk, V. A. (2025). Digitalization of public administration in the social sphere: An administrative and legal vector of transformation in Ukraine. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 1(4), 226–231. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.1.37 [in Ukrainian].

6. Prykhodko, O. M., & Lakhova, O. V. (2026). The impact of public administration digitalization on the administrative and legal regulation of patent activity in Ukraine. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law*, 3(92), 235–240. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.3.31 [in Ukrainian].

7. Aliiev, A. (2025). The impact of martial law on digitalization processes in public administration in Ukraine. *Public Administration and National Security*, 1. DOI: https://doi.org/10.25313/2617-572x-2025-1-10661 [in Ukrainian].

8. Androsiuk, Yu. (2025). Transformation of Ukraine's tax system under digitalization. *Taurida Scientific Herald. Series: Economics*, 24, 167–175. DOI: https://doi.org/10.32782/2708-0366/2025.24.17 [in Ukrainian].

9. Chudak, O. (2022). The impact of digitalization on tax and fee administration in Ukraine. *Law and Innovations*, 2(38), 71–77. DOI: https://doi.org/10.37772/2518-1718-2022-2(38)-9 [in Ukrainian].

10. Dobroshtan, D. (2024). On the issue of value-added tax administration. *Law and Innovative Society*, 2(23), 116–122. DOI: https://doi.org/10.37772/2309-9275-2024-2(23)-11 [in Ukrainian].

11. Yurchyshena, L. V., & Liudkovska, Yu. Yu. (2025). VAT administration in Ukraine: Current state, challenges, and areas for improvement. *Economics and Organization of Management*, 4(60), 258–269. DOI: https://doi.org/10.31558/2307-2318.2025.4.24 [in Ukrainian].

12. Williams, R. (2022). Rethinking administrative law for algorithmic decision making. *Oxford Journal of Legal Studies*, 42(2), 468–494. DOI: https://doi.org/10.1093/ojls/gqab032.

13. Mir, O. (2024). Algorithms, automation, and administrative procedure at EU level. In *Governance of Automated Decision-Making and EU Law* (pp. 52–77). Oxford University Press. DOI: https://doi.org/10.1093/9780198919575.003.0003.

14. Constitution of Ukraine: Law of Ukraine of June 28, 1996 No. 254k/96-VR. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text.

15. Tax Code of Ukraine: Law of Ukraine of December 2, 2010 No. 2755-VI. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text.

16. Code of Administrative Procedure of Ukraine: Law of Ukraine of July 6, 2005 No. 2747-IV. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text.

17. On Administrative Procedure: Law of Ukraine of February 17, 2022 No. 2073-IX. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text.

DOCTRINE OF THE DEVELOPMENT OF THE LEGAL MECHANISM OF VALUE-ADDED TAX IN THE CONTEXT OF THE DIGITAL TRANSFORMATION OF PUBLIC ADMINISTRATION

The development of digital technologies is changing approaches to the implementation of tax policy and the functioning of the value-added tax legal mechanism. The introduction of automated procedures, information systems, and algorithmic administrative decision-making necessitates a rethinking of traditional approaches to its legal regulation, as achieving fiscal efficiency must be combined with the proper safeguard of taxpayers' rights.

The purpose of the article is to provide a theoretical and legal justification for the doctrine of the development of the value-added tax legal

mechanism in the context of the digital transformation of public administration by defining the conceptual foundations of its functioning and directions for further modernization. The methodological basis of the research consists of the formal-legal method, used to analyze the regulatory legal framework of value-added tax administration; the systemic-structural method, used to study the structure of the tax legal mechanism; the functional method, used to determine the role of its elements and actors in the digital environment; the legal modeling method, used to develop a digitally integrated model for the development of the value-added tax legal mechanism; the method of synthesizing administrative practice, used to assess the features of modern digital administration; and the prognostic method, used to substantiate the prospects for further transformation of the value-added tax legal mechanism.

As a result of the study, it was established that the development of the value-added tax legal mechanism is associated with the transition to a digitally integrated administration model based on the algorithmization of administrative procedures, risk-based control, integration of information systems, legal certainty of digital decisions, and procedural guarantees for protecting taxpayers' rights. The author's doctrine of the development of the value-added tax legal mechanism is substantiated, modern principles of its functioning are formulated, a model of interaction among participants in tax legal relations in the digital environment is proposed, legal risks of algorithmic administration are systematized, and directions for their minimization are identified.

The scientific novelty lies in the development of the author's doctrine of the development of the value-added tax legal mechanism, which provides for a transition to a digitally integrated model, the improvement of functioning principles, the definition of an interaction model for subjects of tax legal relations, and legal guarantees for limiting discretionary digital decisions. The results obtained can be used to improve tax legislation, develop digital governance standards, increase the transparency of risk criteria, unify law enforcement practice, and harmonize national legal regulation with European approaches.

Keywords: algorithmic decision-making, risk-based control, digital governance, legal certainty, procedural guarantees, discretionary powers, information systems, electronic interaction, tax legal relationships, administrative procedures.